Kulturutskottets betänkande

1980/81:8

med anledning av motion om inrättande av ett svenskt skolmuseum i Göteborg

Motionen

I motion 1979/80:1682 av Jan Prytz (m) och Bertil Hansson (fp) yrkas att riksdagen hos regeringen hemställer om förslag att det planerade statliga skolmuseet förläggs till Göteborg.

Av motionen framgår att frågan om inrättande av ett svenskt skolmuseum f. n. diskuteras på det statliga planet. Olika alternativ till förläggning, i första hand Stockholm, Göteborg och Malmö, har därvid nämnts. De överväganden som motionärerna avser har gjorts av en arbetsgrupp för reaktivering av Svenska skolmuseet, vilken presenterat sina förslag i en rapport 1978.

Som motivering för sitt förslag om Göteborg som förläggningsort åberopar motionärerna de starkt positiva yttranden till förmån för ett skolmuseum i Göteborg som såväl styrelsen för Göteborgs skolmuseum som kommunens museinämnd och skolstyrelse avgivit över nyssnämnda rapport.

Enligt i motionen citerade uttalanden är skolmuseet i Göteborg f. n. det enda separata skolmuseet i funktion i Sverige. Museets samlingar är placerade i lokaler inom Engelbrektsskolan, en f. d. flickskola. Detta skolhus är ett kulturminnesmärke som rymmer utomordentligt fina väggmålningar av Carl Larsson.

Skolmuseets samlingar skildrar framför allt den svenska folkskolan från 1840-talet och framåt till dagens skola. Även samlingar från flickskolor, realskolor och gymnasier har införlivats med skolmuseet. Samlingarna, som är unika för landet, och det arkiv som byggs upp på skolmuseet belyser skolans del i samhällsutvecklingen och innehåller ett rikt material för forskningen.

Motionärerna hänvisar också till att skolstyrelsen i Göteborg anser att museet synes kunna bli en riksangelägenhet, eftersom det är det enda museet i landet där man kan ägna sig åt studier av skolans betydelse för samhällsutvecklingen från den första folkskolestadgan fram till skolväsendet i dagens samhälle.

Reaktivering av Svenska skolmuseet

Svenska skolmuseet var fram till 1965 inrymt i skolöverstyrelsens (SÖ) dåvarande lokaler på Hantverkargatan 29 i Stockholm. När SÖ flyttade därifrån 1965 överfördes ansvaret för Svenska skolmuseet till Nordiska museet som då fick viss personalförstärkning. De samlingar museet övertog

har kompletterats och uppgår f. n. till ca 18 000 nummer, vartill kommer äldre och nyare läroböcker. Huvuddelen av föremålen är magasinerade, medan handlingar, dokument, läroböcker m. m. finns arkiverade i Stockholms stadsarkiv samt i statens pedagogisk-psykologiska bibliotek och på Nordiska museet.

SÖ sammankallade i januari 1978 en konferens för reaktivering av Svenska skolmuseet. Konferensen utsåg en arbetsgrupp på sex personer med företrädare för museisidan, arkivaliesidan, den skolhistoriska forskningen, lärarna, läromedelsproducenterna och SÖ. Gruppen fick av konferensen i uppdrag att utarbeta förslag till lösning av frågan om ett svenskt skolmuseum och presenterade i oktober 1978 sina förslag och synpunkter i rapporten Svenska skolmuseet. Förslagen innebär i korthet att Svenska skolmuseet borde reaktiveras. Skolmuseet borde organiseras som en stiftelse med en kommun som stiftare. Gruppen ansåg att någon av Stockholms, Göteborgs eller Malmö kommuner (eventuellt tillsammans) i första hand skulle vara stiftare.

Rapporten har inte varit föremål för någon formell remissbehandling. Arbetsgruppen har emellertid varit i kontakt med skilda intressenter och fått stöd för de synpunkter och förslag som framförs i rapporten. Gruppen har också sänt rapporten till skolförvaltningarna i Stockholm, Göteborg och Malmö. Svar har erhållits från Stockholm och Göteborg. Därefter togs kontakt med företrädare för dessa båda kommuner för en fördjupad diskussion om ett eventuellt samarbete med staten vid reaktivering och drift av Svenska skolmuseet.

Arbetsgruppen har nyligen avslutat sitt arbete och överlämnat en skrivelse till regeringen den 12 september 1980. I denna föreslår arbetsgruppen att staten skall ta initiativ till att Svenska skolmuseet reaktiveras och att det arrangeras i form av en stiftelse i samarbete mellan staten och Stockholms kommun.

De viktigaste statliga uppgifterna anser gruppen vara

- att bevaka att en systematisk insamling av föremål och arkivalier sker och att dessa registreras,
- att ge service åt lokala skolmuseer och skolsamlingar,
- att ta initiativ till och stödja produktion av utställningar,
- att ge information till forskare och andra intressenter,
- att på olika sätt bidra till ett ökat intresse för pedagogikhistoria.

Enligt arbetsgruppen synes förutsättningarna för ett samarbete med Stockholm och Göteborg i och för sig likvärdiga, men då övriga intressenter i museet är lokaliserade till Stockholm och då Nordiska musects och riksarkivets samlingar finns där torde det vara mest praktiskt att förlägga verksamheten dit. Gruppen föreslår att en organisationskommitté tillsätts efter sedvanlig behandling och riksdagsbeslut.

Remissyttranden

Utskottet har inhämtat yttranden över motionen från statens kulturråd, Göteborgs universitet, Stiftelsen Nordiska museet, Länsmuseernas samarbetsråd och arbetsgruppen för reaktivering av Svenska skolmuseet.

Kulturrådet anmäler i sitt yttrande den 27 augusti 1980 att rådet under hösten 1980 kommer att diskutera de problem som hänger samman med behov, ansvarsfördelning och ekonomiska förutsättningar för specialmuseerna. I avvaktan på en framställning till regeringen från arbetsgruppen för reaktivering av Svenska skolmuseet vill kulturrådet inte ta ställning till frågan om inrättande av ett svenskt skolmuseum i Göteborg.

Göteborgs universitet (rektorsämbetet) hänvisar till ett yttrande av avdelningen för tvärvetenskapliga studier i utbildningshistoria, daterat den 27 augusti 1980. Avdelningen, som leds av en styrelse bestående av representanter för historisk och pedagogisk forskning, betraktar Göteborgs skolmuseum som en värdefull tillgång. Avdelningen tillstyrker livligt att det planerade skolmuseet förläggs till Göteborg, varigenom Göteborgs skolmuseum omvandlas till ett statligt skolmuseum eller ombildas till en stiftelse i vilken staten ingår som en av intressenterna.

Beträffande Göteborgs skolmuseum anförs i yttrandet bl. a. följande.

Museet fyller huvudsakligen två viktiga funktioner. Den ena består i att för vår tids människor – och inte minst barn och ungdom – levandegöra gångna tiders skolmiljöer. Eftersom museet har en stor samling föremål från äldre tiders skolor – samlade och pedagogiskt riktigt ordnade i olika skolsalar från skilda tider – har det utomordentligt goda möjligheter att väl fylla denna uppgift. Genom att skolmuseet är inrymt i en centralt belägen skola från sekelskiftet och därtill har pedagogiskt intressanta och konsthistoriskt värdefulla alseccomålningar av Carl Larsson föreligger nära nog idealiska förutsättningar för ett skolmuseum.

Den andra funktionen består i att utgöra en bas för skolhistorisk forskning. Av intresse är därvid – utöver den kunskap de autentiska skolmiljöerna ger – främst det stora beståndet av läroböcker och andra läromedel från skilda skolor och skilda perioder av den svenska skolans historia, läroplaner och skolförordningar av olika slag samt det otryckta material som emanerar från främst enskilda personers verksamhet.

Avdelningen för tvärvetenskapliga studier i utbildningshistoria framhåller att en omvandling av Göteborgs skolmuseum till ett riksskolmuseum skulle innebära att ett gammalt problem äntligen skulle få sin lösning. Det skulle också innebära en markering av att det är ett statligt intresse att goda förutsättningar skapas för en aktiv och verklighetsnära forskning om den svenska skolans historia. Det skulle slutligen innebära en stark stimulans för de forskare och studerande vid Göteborgs universitet som visat intresse för forskning och studier inom ett område som otvivelaktigt länge varit starkt eftersatt i Sverige.

Nordiska museet, som varit representerat i arbetsgruppen för reaktivering av Svenska skolmuseet, hänvisar i sitt yttrande av den 11 september 1980 till gruppens skrivelse till regeringen.

Länsmuseernas samarbetsråd, som avgivit yttrande den 15 september 1980, konstaterar att skolans och undervisningens område på ett ovanligt rikt sätt dokumenterats genom museer. Sålunda har arbetsgruppen för reaktivering av Svenska skolmuseet i sin rapport 1978 redovisat att det finns 168 skolmuseer av olika dignitet spridda över hela landet och att ytterligare 25 då planerades. För länsmuseernas samarbetsråd synes däremot många områden i industrialismens samhällsutveckling sakna dokumentation.

Samarbetsrådet delar uppfattningen att ett centralt musealt organ är värdefullt för samordning av lokala skolmuseiaktiviteter och för forskning inom det skolhistoriska området men anser att huvudansvaret även i framtiden bör ligga hos Nordiska museet, som har ansvaret som centralmuseum för hela det kulturhistoriska området. En uppsplittring i mindre museienheter kommer enligt samarbetsrådets uppfattning ännu mer att försvåra samordning och överblick av kulturhistorisk dokumentation och forskning, vilken samordning ännu endast påbörjats. Länsmuseernas samarbetsråd har dock intet att erinra mot att en skolmuseiavdelning inom Nordiska museet förläggs till Göteborg eller annan lämplig ort.

I yttrande den 15 september 1980 hänvisar *arbetsgruppen för reaktivering av Svenska skolmuseet* beträffande behovet av ett statligt skolmuseum och dess lokalisering till sin skrivelse till regeringen den 12 samma månad.

Utskottet

Utskottet har i det föregående kortfattat redogjort för det förslag som utarbetats om en reaktivering av Svenska skolmuseet på initiativ av en av skolöverstyrelsen sammankallad konferens 1978. Den arbetsgrupp som på konferensens uppdrag utrett frågan har nyligen avslutat sitt arbete och den 12 september 1980 överlämnat en skrivelse till regeringen. I denna skrivelse föreslås att staten tar initiativ till att Svenska skolmuseet reaktiveras och att museet arrangeras i form av en stiftelse i samarbete mellan staten och Stockholms kommun.

I motion 1979/80:1682, som väcktes innan arbetsgruppen lagt fram sitt slutliga förslag, yrkas att riksdagen hos regeringen hemställer om förslag att det planerade statliga skolmuseet förläggs till Göteborg. Som motivering för yrkandet framhålls bl. a. att skolmuseet i Göteborg är det enda museum i landet, där man kan ägna sig åt studiet av skolans betydelse för samhällsutvecklingen från den första folkskolestadgan fram till skolväsendet i dagens samhälle. Museet är inrymt i en kulturhistoriskt intressant skolbyggnad som innehåller värdefulla väggmålningar av Carl Larsson. Motionärerna understryker också att såväl styrelsen för Göteborgs skolmuseum som kommunens

museinämnd och skolstyrelse med anledning av motion i ärendet i kommunfullmäktige avgivit starkt positiva yttranden till förmån för ett svenskt skolmuseums placering i Göteborg. Sedan motionen väcktes har Göteborgs kommunfullmäktige i enlighet med en hemställan från kommunstyrelsen föreslagit att det reaktiverade svenska skolmuseet förläggs till Göteborg. Kommunfullmäktiges beslut jämte andra handlingar i ärendet har översänts till kulturutskottet.

I sin skrivelse till regeringen har arbetsgruppen för reaktivering av Svenska skolmuseet redovisat sina överväganden i lokaliseringsfrågan. Under arbetets gång har en förläggning till någon av Stockholms, Göteborgs eller Malmö kommuner i första hand undersökts. Såväl Stockholm som Göteborg har understrukit sitt intresse för Svenska skolmuseet med den inriktning och organisation som arbetsgruppen föreslagit. Enligt arbetsgruppen är förutsättningarna för ett samarbete i stiftelseform med Stockholm och Göteborg i och för sig likvärdiga. Förordandet av Stockholm som lokaliseringsort motiveras med att övriga intressenter i museet är lokaliserade till Stockholm och att det torde vara praktiskt att förlägga verksamheten dit, eftersom Nordiska museets och riksarkivets samlingar finns där.

Vad beträffar remissinstansernas syn på förläggningsort kan konstateras att Nordiska museet och arbetsgruppen för reaktivering av Svenska skolmuseet hänvisar till arbetsgruppens förslag, medan statens kulturråd inte tagit ställning i frågan. I det av Göteborgs universitet avlämnade yttrandet tillstyrks motionärernas förslag. Länsmuseernas samarbetsråd anser att huvudansvaret för samordning av lokala skolmuseiaktiviteter även i framtiden bör ligga hos Nordiska museet men har ingenting att erinra mot att en skolmuseiavdelning inom detta museum förläggs till Göteborg eller annan lämplig ort.

Utskottet anser inte att de motiv för en lokalisering till Stockholm arbetsgruppen anfört kan vara avgörande. Anledning finns att ytterligare överväga en placering av ett eventuellt omorganiserat svenskt skolmuseum i Stockholm eller Göteborg eller på annan lämplig ort. Därvid bör även ett arrangemang av den art länsmuseernas samarbetsråd antytt vara av intresse att närmare undersöka.

Arbetsgruppens skrivelse bereds f. n. inom utbildningsdepartementet. Utskottet utgår från att de olika frågor – däribland lokaliseringsfrågan – som är förknippade med en reaktivering av Svenska skolmuseet kommer att prövas noga av regeringen. I avvaktan på den fortsatta beredningen av ärendet anser utskottet inte att riksdagen behöver göra något särskilt

uttalande om museets förläggning. Med hänsyn härtill avstyrker utskottet motion 1979/80:1682.

Utskottet hemställer

att riksdagen avslår motion 1979/80:1682.

Stockholm den 21 oktober 1980

På kulturutskottets vägnar
KARL-ERIC NORRBY

Närvarande vid ärendets slutbehandling: Karl-Eric Norrby (c), Tore Nilsson (m), Åke Green (s), Kerstin Anér (fp), Tyra Johansson (s), Ingrid Diesen (m), Olle Eriksson (c), Hans Alsén (s), Lars Ahlmark (m), Catarina Rönnung (s), Anna Eliasson (c), Kerstin Andersson i Kumla (s), Bertil Hansson (fp), Ing-Marie Hansson (s) och Maja Bäckström (s).